Qabul qilindi: 25-sentabr 2026-yil • Ma’qullandi: 29-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 3-oktabr 2026-yil

TIBBIYOTDA INSON HUQUQLARI MUHOFAZASI

Yangiboyeva Bushro Baxtiyor qizi
Toshkent davlat tibbiyot universiteti
2-son davolash ishi fakulteti talabasi
Ilmiy rahbar: **Shodiqulov Eldor Sherzodovich**
Toshkent davlat tibbiyot universiteti
Ijtimoiy fanlar kafedrasi o‘qituvchisi

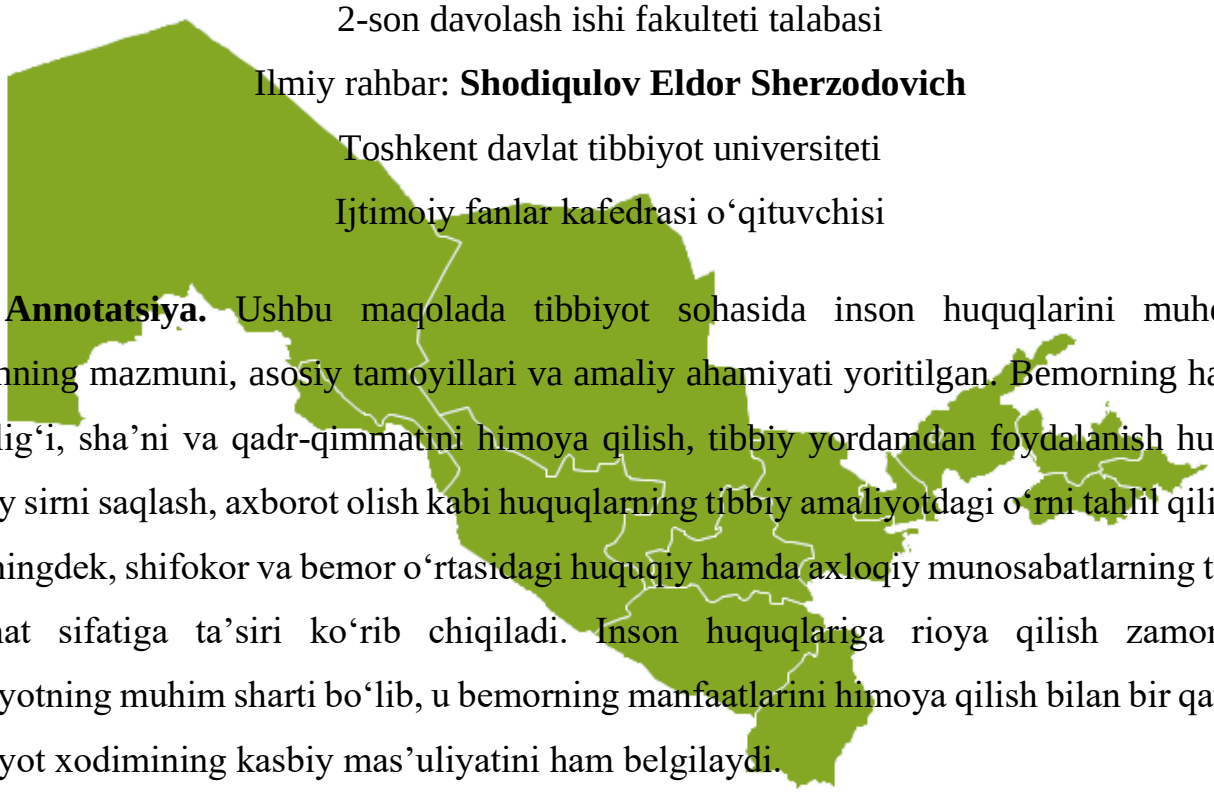

Annotatsiya. Ushbu maqolada tibbiyot sohasida inson huquqlarini muhofaza qilishning mazmuni, asosiy tamoyillari va amaliy ahamiyati yoritilgan. Bemorning hayoti, sog‘lig‘i, sha’ni va qadr-qimmatini himoya qilish, tibbiy yordamdan foydalanish huquqi, tibbiy sirni saqlash, axborot olish kabi huquqlarning tibbiy amaliyotdagi o‘rni tahlil qilinadi. Shuningdek, shifokor va bemor o‘rtasidagi huquqiy hamda axloqiy munosabatlarning tibbiy xizmat sifatiga ta’siri ko‘rib chiqiladi. Inson huquqlariga rioya qilish zamonaviy tibbiyotning muhim sharti bo‘lib, u bemorning manfaatlarini himoya qilish bilan bir qatorda tibbiyot xodimining kasbiy mas’uliyatini ham belgilaydi.

Kalit so‘zlar: inson huquqlari, tibbiyot, bemor huquqlari, tibbiy sir, ongli rozilik, tibbiy etika.

Tibbiyot inson hayoti va sog‘lig‘i bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan faoliyat sohasi hisoblanadi. Shu sababli tibbiy yordam ko‘rsatish jarayonida insonning asosiy huquq va erkinliklarini ta’minlash alohida ahamiyat kasb etadi. Bemor tibbiy muassasaga murojaat qilganida nafaqat tibbiy xizmat oluvchi shaxs, balki o‘zining konstitutsiyaviy va qonuniy huquqlariga ega bo‘lgan inson sifatida qaralishi lozim. Tibbiyot xodimining kasbiy faoliyati bemorning hayoti, sog‘lig‘i, shaxsiy daxlsizligi, sha’ni va qadr-qimmatiga bevosita ta’sir qilishi mumkin. Zamonaviy tibbiyotda inson huquqlarini muhofaza qilish bioetika, tibbiy deontologiya va tibbiyot huquqi bilan chambarchas bog‘liq. Tibbiy texnologiyalarning

rivojlanishi, diagnostika va davolash usullarining murakkablashuvi shifokor va bemor o‘rtasidagi munosabatlarda huquqiy hamda axloqiy mas’uliyatni yanada kuchaytirmoqda. Ayniqsa, bemorga tibbiy muolaja haqida yetarli ma’lumot berish, uning roziligini olish, shaxsiy ma’lumotlarini himoya qilish va tibbiy sirni saqlash tibbiy amaliyotning muhim talablaridan hisoblanadi.

Inson huquqlari shaxsning tug‘ilganidan boshlab unga tegishli bo‘lgan asosiy huquq va erkinliklar majmuasidir. Tibbiyot sohasida ushbu huquqlar insonning hayoti va sog‘lig‘ini muhofaza qilish, tibbiy yordamdan foydalanish, tibbiy xizmat sifati va xavfsizligini ta’minlash, shaxsiy hayot daxlsizligini hurmat qilish kabi yo‘nalishlarda namoyon bo‘ladi. Bemorning huquqlarini ta’minlash tibbiy yordamning faqat texnik jihatini emas, balki uning insonparvarlik mazmunini ham belgilaydi. Bemorning jinsi, yoshi, millati, tili, ijtimoiy holati yoki boshqa shaxsiy xususiyatlaridan qat’i nazar, unga nisbatan hurmat va inson qadr-qimmatiga mos munosabat ko‘rsatilishi zarur. Tibbiy xizmat ko‘rsatishda kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik tenglik tamoyilining muhim ko‘rinishidir.

Bemorning tibbiy yordam olish huquqi: Tibbiy yordam olish huquqi insonning sog‘lig‘ini muhofaza qilish bilan bog‘liq asosiy huquqlaridan biridir. Ushbu huquq tibbiy xizmatning mavjudligi, undan foydalanish imkoniyati va bemorga zarur yordamning tegishli professional darajada ko‘rsatilishini nazarda tutadi.

Tibbiy yordam jarayonida shifokor bemorning klinik holatini baholashi, tashxis va davolash usullarini tibbiy jihatdan asoslangan holda tanlashi hamda bemorning individual xususiyatlarini hisobga olishi kerak. Bunda tibbiy qarorlar ilmiy dalillar, kasbiy standartlar va bemorning manfaatlari asosida qabul qilinishi muhimdir.

Tibbiy yordam ko‘rsatish jarayonida shifokor bemorning sog‘lig‘i, tashxisi, tekshiruv natijalari, davolanishi va shaxsiy hayotiga oid ma’lumotlarga ega bo‘ladi. Bunday ma’lumotlarning maxfiyligini ta’minlash bemorning huquqlarini himoya qilishning muhim qismidir. Tibbiy sirni saqlash bemor va shifokor o‘rtasidagi ishonchli munosabatlarning asosini tashkil qiladi. Agar bemor o‘ziga tegishli tibbiy ma’lumotlar asossiz ravishda boshqalarga oshkor qilinishidan xavotir olsa, u shifokorga muhim ma’lumotlarni to‘liq bermasligi mumkin. Bu esa tashxis va davolash jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatishi

ehtimolini oshiradi.

Tibbiy yordam ko‘rsatish jarayonida bemorning jismoniy holati bilan bir qatorda uning ruhiy holati ham hisobga olinishi lozim. Kasallik, og‘riq, qo‘rquv va noaniqlik bemorning ruhiy jihatdan zaif holatga tushishiga olib kelishi mumkin. Bunday vaziyatda tibbiyot xodimining qo‘pol muomalasi yoki bemorni mensimasligi uning qadr-qimmatiga zarar yetkazishi mumkin. Shifokor va boshqa tibbiyot xodimlari bemor bilan muloqotda xushmuomalalik, hurmat, empatiya va kasbiy odob me’yorlariga amal qilishi kerak. Bemorning shaxsiy hayoti, tanasi va individual xususiyatlariga hurmat bilan munosabatda bo‘lish tibbiy deontologiyaning muhim talablaridan biridir.

Tibbiy etika tibbiyot xodimining kasbiy faoliyatida axloqiy me’yorlarni belgilaydi. Inson huquqlari esa shaxsning huquqiy maqomini himoya qiladi. Ushbu ikki yo‘nalish o‘zaro bog‘liq bo‘lsa-da, ular bir xil tushuncha emas. Masalan, bemorga hurmat bilan munosabatda bo‘lish ham axloqiy, ham huquqiy ahamiyatga ega bo‘lishi mumkin. Bemorning shaxsiy ma’lumotlarini sir saqlash esa tibbiy etika talablaridan tashqari, tegishli huquqiy normalar bilan ham tartibga solinadi. Shuning uchun tibbiyot xodimi o‘z faoliyatida faqat klinik bilimlarga emas, balki tibbiy etika, deontologiya va huquqiy talablarga ham ega bo‘lishi zarur. Inson huquqlarini muhofaza qilish faqat bemor huquqlarini ta’minlash bilan cheklanmaydi. Tibbiyot xodimining ham qonuniy manfaatlari, kasbiy huquqlari va xavfsiz mehnat sharoitlariga bo‘lgan huquqi mavjud. Tibbiyot xodimi o‘z vazifalarini bajarish jarayonida professional mustaqillik, tegishli mehnat sharoitlari va qonun bilan himoyalangan boshqa huquqlardan foydalanadi.

Tibbiyotda inson huquqlariga rioya qilinishi bemor va tibbiyot xodimi o‘rtasida o‘zaro ishonchni shakllantiradi. Ishonchli muloqot bemorning shikoyatlari va anamnezini to‘liq bayon qilishiga, tavsiya etilgan davolashga ongli ravishda rioya qilishiga hamda tibbiy jarayonda faol ishtirok etishiga yordam beradi.

Huquqiy va axloqiy me’yorlarga rioya qilinmagan holatlarda esa bemorning tibbiy muassasaga bo‘lgan ishonchi pasayishi, nizolar yuzaga kelishi va tibbiy xizmatning sifatiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli inson huquqlarini muhofaza qilishni tibbiy ta’limning ajralmas qismi sifatida shakllantirish muhimdir.

XULOSA

Tibbiyotda inson huquqlarini muhofaza qilish bemorning hayoti, sog‘lig‘i, sha’ni, qadr-qimmati va shaxsiy hayotini himoya qilishga qaratilgan huquqiy, axloqiy va tashkiliy choralar majmuasidir. Bemorning tibbiy yordam olish, tibbiy ma’lumotlardan xabardor bo‘lish, tibbiy sir saqlanishi va hurmat bilan munosabatda bo‘lish huquqlarini ta’minlash zamonaviy tibbiy amaliyotning muhim talabidir. Inson huquqlariga asoslangan tibbiy yondashuv shifokorning kasbiy bilim va ko‘nikmalarini bemorning huquqiy hamda axloqiy manfaatlari bilan uyg‘unlashtirishni talab qiladi. Buning uchun tibbiyot xodimlarining huquqiy savodxonligi, bioetik bilimlari va kommunikativ kompetensiyasini muntazam rivojlantirish zarur. Bemor huquqlarini himoya qilish va tibbiyot xodimining kasbiy majburiyatlarini to‘g‘ri muvozanatlash tibbiy yordamning insonparvarligi, xavfsizligi va sifatini ta’minlashning muhim shartlaridan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. United Nations. Universal Declaration of Human Rights. Paris, 1948.

2. World Health Organization. Constitution of the World Health Organization. Geneva: WHO.

3. World Medical Association. Declaration of Lisbon on the Rights of the Patient. WMA.

4. UNESCO. Universal Declaration on Bioethics and Human Rights. Paris: UNESCO, 2005.

5. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent.

6. O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida”gi Qonuni.

7. Beauchamp T. L., Childress J. F. Principles of Biomedical Ethics. – Oxford University Press.